CZU: 342.5(478)

JURISDICȚIA CONSTITUȚIONALĂ PRIVIND NEUTRALITATEA REPUBLICII MOLDOVA

Veaceslav ZAPOROJAN
doctor în drept, conferențiar universitar,
Academia de Studii Economice din Moldova
zaporojan.veaceslav@ase.md

Corina ZAPOROJAN
doctorand, Universitatea de Stat din Moldova
corina_zaporojan@yahoo.com

REZUMAT: *Neutralitatea în dreptul internațional public, ca regim politico-juridic al statului, prin instituirea antimilitarismului, interdicția de a încheia acorduri de alianțe militare, amestecul în conflictele interstatale și susținerea statelor beligerante în situația actuală a războaielor din Ucraina și Fâșia Gaza direcționează guvernarea, cercetătorii și politicul național la dispute largi asupra statutului constituțional de neutralitate al Republicii Moldova.*

Calitatea constituțională de stat neutru a Republicii Moldova, politic poate fi prezentată drept obstacol pentru perfecționarea sistemului militar național de apărare sau pentru aderarea la Uniunea Europeană. Juridic, utilizând dreptul internațional și constituțional, în baza Hotărârii Curții Constituționale 14/2017 neutralitatea nu poate fi utilizată drept obstacol în ambele cazuri, iar urmând exemplul altor state neutre, precum Elveția, Finlanda sau Suedia, Republica Moldova nu are nici un impediment în dezvoltarea oricăror domenii al statalității, iar în caz de necesitate neutralitatea poate fi eliminată constituțional cu votul majorității cetățenilor înscriși în listele electorale, în 2023 acest număr necesar de a nu fi mai mic de 1.649.273 de alegători.

Cuvinte-cheie: *Constituția, Curtea Constituțională, interpretarea Constituției, neutralitate, referendum, alegători.*

Introducere.

Starea de urgență a Republicii Moldova, prelungită până în prezent de la începutul războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei, iar recent și starea de război care s-a declanșat în Israel și Fâșia Gaza, drept urmare a războiului dintre Israel și gruparea Hamas, direcționează statele și societățile la o analiză mult mai amplă a temei conflictelor armate. Circumstanțele respective, dar și tendința de

aderare a Republicii Moldova la UE ne direcționează mult mai amplu la cadrul constituțional al art. 11 din Constituție [4], în baza căruia Republica Moldova și-a proclamat neutralitatea sa permanentă și inadmisibilitatea dislocării de trupe militare ale altor state pe teritoriul său.

Neutralitatea reprezintă o instituție din domeniul dreptului internațional public, care poate fi definită drept regim politico-juridic al unui stat proclamat național și recunoscut internațional instituind antimilitarism național și internațional stabilind interdicția de a încheia acorduri de alianțe militare, amestecul în conflictele interstatale și posibilitatea de susținere a statelor beligerante. Autorul C. Lazari definește neutralitatea ca instituție ce „reflectă situația statelor care în timp de război nu i-au parte la luptă. Corelează două fenomene: neutralitatea și securitatea statului.” [1, p.161]

Republica Moldova pe plan național deține calitatea de stat neutru de la momentul adoptării Constituției prin prisma art. 11. Definiția expusă și studiul cadrului internațional nu ne permite să constatăm cu certitudine recunoașterea pe plan internațional pentru Moldova a calității de stat neutru. Aceeași opinie a fost susținută și de I. Munteanu ex-ambasador al Republicii Moldova în SUA „Republica Moldova nu este recunoscută ca stat neutru nici de către ONU, nici de către alte părți, ce lovește de nulitate prevederea de neutralitate a Republicii Moldova.” [2]

Cadrul normativ internațional al statutului de neutralitate.

Analizând neutralitatea prin prisma dreptului internațional vom constata că neutralitatea ca instituție a apărut direct sau indirect, declarativ sau normativ, de la începutul conflictelor militare interstatale. Drept exemplu istoric poate servi neutralitatea elvețiană, care a fost adoptată oficial ca dilemă între cercetători în 1515 sau în 1648, ori poate chiar mult mai recent, în 1815. Domeniul dreptului internațional public cunoaște instituția neutralității mai larg în ajunul Primului Război Mondial, deoarece s-a dezvoltat în baza convențiilor de la Haga din 1907.

Anume în aceste convenții s-au reglementat unele caractere juridice ale statului neutru, precum cele mai importante:

1. **Neutralitatea în războiul terestru** reglementată prin Convenţia a V-a, unde se stipulează drepturi şi obligaţii ale statului neutru: dreptul şi obligaţia de a împiedica trecerea trupelor statelor beligerante prin teritoriul său; de a-şi apăra inviolabilitatea teritoriului propriu; de a permite comerţul cu arme între cetăţenii săi şi statele beligerante (art. 7); de a nu admite formarea de unităţi militare pe teritoriul său pentru beligeranţi, precum şi nici deschiderea de către beligeranţi a unor birouri de înrolare pe teritoriul său (art. 4) etc.

2. **Neutralitatea în războiul maritim**, reglementată prin Convenția a XII-a, stabilind obligaţiile statelor neutre: să nu furnizeze beligeranților nave de război şi să nu acorde anumite ajutoare unuia dintre beligeranți care sunt incompatibile cu neutralitatea etc.

3. **Neutralitatea în războiul aerian**, unde statele n-au reușit să realizeze o codificare oficială, iar în calitate de codificare neoficială există doar Regulile propuse de Comitetul de Juriști de la Haga în 1922-1923. Statele neutre interzic survolarea teritoriului lor de către aeronavele civile sau militare ale beligeranților. Prin analogie se aplică prevederile convențiilor de la Haga din 1907 cu privire la drepturile și obligațiile statelor neutre în timpul războiului terestru și cel maritim, din care rezultă interdicția pentru beligeranți de a transporta prin spațiul aerian a statului neutru personalul şi tehnica militară, însă se permite transportarea bolnavilor și răniților statelor beligerante.[6, p. 25, 26]

Statutul de stat neutru în cadru internațional este deținut de mai multe state, fiecare dispunând de un statut în dependență de circumstanțele politico-militare în care a fost stabilit acest statut. Analizând statutul de stat-neutru în Europa, D. Alexe a constatat: „Țările „neutre” ale Europei trebuie să se adapteze la noua lume: războiul din Ucraina face ca politica „neutralității” să pară pentru toți mai iremediabil de naivă.” [3]

Cadrul normativ național al statutului de neutralitate.

În Republica Moldova norma fundamentală și supremă de garantare a statutului de neutralitate se conține în articolul 11 din Constituție [4]. Circumstanțele *de jure* și *de facto* în care s-a adoptat această normă constituțională este analizată și uneori criticată de mai mulți autori. Faptului că la momentul adoptării Constituției și al acestei norme în anul 1994 Republica Moldova nu dispunea deplin de statutul de stat-neutru drept urmare a amplasării pe teritoriul său aArmatei nr.14-a din Federația Rusă a provocat cele mai largi discuții.

Atenție sporită considerăm că trebuie acordată și motivărilor expuse în actul de interpretare a articolului 11 din Constituție – Hotărârea Curții Constituționale nr.14 din 2 mai 2017 privind interpretarea articolului 11 din Constituție (neutralitatea permanentă) (Sesizarea nr. 37b/2014) [5].

Rațiunea adoptării statutului de **neutralitate permanentă pentru Republica Moldova a fost motivată prin**:

1. **Realitățile geopolitice**. Republica Moldova este un stat tânăr, apărut ca urmare a dezintegrării URSS, iar procesele de autodeterminare din fostele republici sovietice și întregul spațiu postsocialist erau marcate de lupta marilor puteri pentru sferele de influență.

2. **Potențialul politic, economic și militar slab al Moldovei.** Aceasta este vizibil în raport cu țările vecine, care tindeau să-și realizeze interesele contând pe grupurile etnice, care aveau manifestări secesioniste, prin exercitarea de presiuni asupra guvernării ș.a.

3. **Situația politică a țărilor vecine – România și Ucraina.** În perioada anului 1994, când a fost adoptată Constituția aceste state erau supuse unor presiuni, având la origine interesele marilor puteri.

4. **Orientarea economiei naționale spre piața externă.** S-a considerat, la acel moment, că anume statutul de neutralitate, colaborarea (inclusiv economică)

fără preferințe politice ar putea favoriza considerabil dezvoltarea economiei naționale, integrarea ei în spațiul economic European.

Consacrarea constituțională a statutului de stat neutru s-a aplicat drept urmate a considerentelor că neutralitatea e un instrument de realizare a politicii interne și externe și de asigurare a securității statului, cu condiția ca celelalte state, în special cele vecine vor recunoaște statutul de neutralitate

Studiul neutralității Republicii Moldova este o problemă actuală deoarece:

1. **Este necesară protejarea independenței și integrității.** Războiul din partea stângă a Nistrului, denumit uneori și Războiul ruso-moldovenesc, a fost un conflict militar, de rând cu unele curente politice din Țară.

2. **Republica Moldova tinde spre perspectiva aderării la Uniunea Europeană** (voința de aliniere cu statele membre). Calitatea de stat neutru, instituită constituțional în Republica Moldova, poate fi privită drept obstacol tradițional pentru aderarea la Uniunea Europeană (unele state inițial decideau posibilitatea de aderare la blocul politico-militar NATO). Calitatea de stat neutru și stat membru al UE, dar fără calitatea de stat membru NATO o dețin actualmente numai două din 4 state (câte erau până în 2023): Austria și Malta (după aderarea Finlandei și perspectiva aderării Suediei la NATO) [16].

3. **La hotar are loc războiul din Ucraina (invazia Rusiei în Ucraina).** Suntem de opinia că în cazul pierderii de către Ucraina a războiului, Republica Moldova va fi invadată foarte repede de Rusia, 11% (teritoriul Transnistriei) până în prezent fiind ocupat de Rusia.

4. **Pe plan internațional mai apr conflictele armate – actualmente războiul din Israel.** Actualmente războiul din Israel poate provoca lipsa unui ajutor militar suficient Ucrainei și astfel invazia Ucrainei și a Republicii Moldova poate fi provocată drept rezultat al acestui război.

Consfințirea juridică a statutul de neutralitate permanentă stabilește următoarele obiective față de Republica Moldova:

1. Renunțarea la război în calitate de instrument și mijloc de politică externă, cu excepția războiului de autoapărare.

2. Efectuarea de măsuri concrete pe plan intern și extern: neparticiparea la alianțe, blocuri sau orice alte forme de cooperare militară; renunțarea la orice pretenții teritoriale față de alte state; înrădăcinarea neutralității în patrimoniul social și cultural al statului, precum și în sistemul politic și legal.

3. Pe timp de război, statul va respecta obligația de imparțialitate față de beligeranți.

4. Neutralitatea nu este o expresie ideologică, ci una practică. Neutralitatea presupune exercitarea unei politici adecvate și echilibrate față de toate părțile aflate în conflict.

Neutralitatea Republicii Moldova în jurisdicția constituțională [7].

Conform dispozitivului Hotărârii Curții Constituționale nr. 14 din 2 mai 2017 în sensul articolului 11 din Constituție coroborat cu articolele 1 alin. (1), 3 și 8 din Constituție s-a decis:

- **ocupația militară a unei părți a teritoriului Republicii Moldova** în momentul declarării neutralității, precum și lipsa recunoașterii și a garanțiilor internaționale ale acestui statut, **nu afectează validitatea prevederii constituționale referitoare la neutralitate**;

- **în cazul unor amenințări** în adresa valorilor fundamentale constituționale, precum independența națională, integritatea teritorială sau securitatea statului, **autoritățile Republicii Moldova sunt obligate să ia toate măsurile necesare, inclusiv de ordin militar, care i-ar permite să se apere eficient împotriva acestor amenințări**;

- **dislocarea pe teritoriul Republicii Moldova a oricăror trupe sau baze militare, conduse și controlate de către state străine, este neconstituțională**;

- **participarea Republicii Moldova la sisteme colective de securitate**, asemenea sistemului de securitate al Națiunilor Unite, operațiuni de menținere a

păcii, operațiuni umanitare etc., care ar impune sancțiuni colective împotriva agresorilor și infractorilor de drept internațional, **nu este în contradicție cu statutul de neutralitate**.

Neutralitatea conform interpretărilor expuse de Curte ține de politica externă și de securitate a statului. Neutralitatea Republicii Moldova este strâns legată de contextul său istoric, ocupația militară a zonei de est fiind un factor determinant în proclamarea sa în Constituție.

Din punct de vedere istoric și constituțional, neutralitatea nu a fost niciodată un scop în sine, ci mai degrabă un instrument, printre multe altele, care să permită Republicii Moldova să-și atingă adevăratele obiective, printre care se numără retragerea trupelor străine de pe teritoriul său, consolidarea independenței și restabilirea integrității sale teritoriale.

Din redacția articolului 11 din Constituție pot fi deduse două caracteristici distinctive ale instrumentului neutralității permanente a Republicii Moldova.

1. Neutralitatea permanentă stabilește ca Republica Moldova să se angajeze să rămână neutră în orice conflict din prezent și viitor, indiferent de identitatea beligeranților și de locul și momentul declanșării acestuia.

2. Neutralitatea stabilește ca Republica Moldova să nu admită dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său. Aceasta însă nu împiedică Republica Moldova să se folosească de toate mijloacele pe care le are la dispoziție pentru a se apăra în mod militar împotriva oricărui agresor și pentru a preveni orice act incompatibil cu neutralitatea sa, pe care beligeranții îl pot comite pe teritoriul său.

Curtea Constituțională a mai constatat că conform articolului 11 din Constituție, Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său. Cu toate acestea, din timpul ocupației sovietice a actualului teritoriu al Republicii Moldova (1944-1991) până în prezent în partea estică a țării mai sunt dislocate trupe de ocupație inițial sovietice, iar în prezent ale Federației Ruse. Practic, ocupația sovietică/rusească nu a încetat în partea estică a țării nici

astăzi, cu toate că a fost proclamată independența Republicii Moldova. Federația Rusă a recunoscut independența, dar și-a retras armata numai din partea vestică a teritoriului moldovenesc (au mai rămas sub ocupație 11% din suprafața Republicii Moldova). Federația Rusă nu și-a retras trupele sale de ocupație din estul țării, ci, dimpotrivă, și-a consolidat prezența militară în partea transnistreană a Republicii Moldova cu toate că pe plan internațional și-a asumat „angajamentul ... de a retrage şi/sau distruge armamentele şi echipamentele ruse limitate de Tratat până la sfârșitul anului 2001” [13].

Acest fapt constituie o încălcare: a prevederilor constituționale referitoare la independența, suveranitatea, integritatea teritorială și neutralitatea permanentă a Republicii Moldova; precum și a dreptului internațional.

Ocupația militară a Republicii Moldova face relativă independența și autonomia pe care statutul său de neutralitate trebuie să le implice. Dreptul neutralității nu impune condiții suplimentare care să limiteze politica externă a statului neutru și nici nu definește poziția pe timp de pace a unui stat neutru permanent. Singurul principiu neschimbător inerent neutralității este neparticiparea unui stat în conflictele armate între alte state.

Asigurarea securității și apărării naționale presupune faptul că **nu pot fi sacrificate interesele proprii în favoarea altui stat, grup de state sau organisme internaționale** și că, **în caz că se atentează la componente ale securității sale, statul poate să și le mențină, inclusiv cu ajutorul forțelor armate naționale și internaționale**.

Curtea Constituțională interpretând norma constituțională cu privire la neutralitate a constatat un fapt foarte important în acest domeniu: **Constituția nu poate fi un „pact sinucigaș"** („The Constitution is not a suicide pact”, expresie mai adesea atribuită lui Abraham Lincoln, ca răspuns la acuzațiile conform cărora a încălcat Constituția Statelor Unite prin suspendarea *habeas corpus* în timpul Războiului Civil American [8]). Conform acestei expresii, în cazul unei amenințări

la adresa unor asemenea valori fundamentale constituționale, precum independența națională, integritatea teritorială sau securitatea statului, **autoritățile Republicii Moldova sunt obligate să ia toate măsurile necesare, inclusiv de ordin militar, care i-ar permite să se apere eficient** împotriva acestora. Scopul neutralității este de a spori securitatea țării, nu de a-i limita capacitatea de apărare.

Curtea Constituțională a fost autoritatea care prin interpretarea art. 11 din Constituție a mai răspuns la unele afirmații politice existente în societate și la nivel diplomatic al unor state, ce pot deveni agresori, de inadmisibilitate la întărirea forțelor umane și militare de apărare. Statutul de neutralitate nu este opozabil statului agresor, deoarece **statul nu se poate abține când este agresat**. Neutralitatea creează drepturi și obligații speciale, care, de regulă, nu există în timp de pace și care iau sfârșit odată cu încheierea ostilităților sau în momentul în care războiul izbucnește între statul neutru și unul din beligeranți. Statul neutru are dreptul la legitima apărare (individuală și colectivă) împotriva unui atac armat îndreptat contra suveranității și integrității teritoriale a statului. **Asigurarea independenței și securității statului neutru, inclusiv prin utilizarea forțelor armate, pot fi efectuate atât pe plan național, cât și pe plan internațional.**

Curtea Constituțională a mai constatat că în conformitate cu Constituția (dispozițiile articolului 8), în timp ce trebuie să ia în seamă limitele și interdicțiile consacrate în Legea Fundamentală, tratatele internaționale ale Republicii Moldova și legile adoptate în scopul punerii în aplicare a acestor tratate pot prevedea diferite măsuri pentru asigurarea independenței și securității statului la nivel internațional, *inter alia*, măsuri de apărare internațională colectivă și/sau alte măsuri comune, măsuri de consolidare a păcii și securității internaționale, alte măsuri de cooperare internațională cu caracter militar, al căror temei, scop și caracter sunt clare și motivate constituțional.

Drept urmare a faptului că Republica Moldova este stat membru al ONU Curtea Constituțională a mai constatat că **în conformitate cu prevederile**

articolelor 41 și 42 din Cartă ONU, statele membre ale ONU, prin decizia Consiliului de Securitate, sunt obligate să participe la sancțiunile cu caracter nemilitar sau militar. Statul va autoriza desfășurarea pe teritoriul său a oricărui tip de acțiuni decise de Consiliul de Securitate în baza Capitolului VII al Cartei, inclusiv dreptul de trecere ce urmează a fi acordat de către stat în vederea realizării sancțiunilor împotriva agresorului (art. 43 din Carta ONU). Acestea nu pot fi considerate ca acte de război în sensul dreptului internațional, ci ca acțiuni polițienești față de statele care se fac vinovate de încălcarea dreptului internațional și, prin aceasta, nu intră în câmpul de aplicare al neutralității, fiind considerate compatibile cu un sistem de securitate colectivă. În conformitate cu **articolul 51 din Cartă, statele membre ale ONU pot acorda ajutor victimei agresiunii, anunțând Consiliul de Securitate despre măsurile întreprinse**.

Neutralitatea modernă în constatarea Curții Constituționale **nu exclude cooperarea cu membrii alianțelor sau cu alianțele militare în scopul consolidării capacității de apărare** a Republicii Moldova, atâta timp cât aceștia pot să convină asupra problemelor-cheie.

În acest context de parteneriat, **operațiunile de menținere a păcii sunt perfect compatibile cu neutralitatea**. State neutre, precum Austria, participă activ la sarcinile UE de gestionare a crizelor, așa cum prevede Tratatul de la Lisabona. Austria, de asemenea, cooperează îndeaproape și cu NATO în domenii importante și necesare, cum ar fi gestionarea crizelor, operațiunile umanitare sau menținerea păcii.

Spre final Curtea Constituțională a mai constatat că **articolul 11 din Constituție trebuie să fie văzut ca un instrument de protecție și nu ca un obstacol în protecția independenței, democrației și altor valori constituționale ale Republicii Moldova**. Neutralitatea Republicii Moldova, ca exemplu de compatibilitate a statutului de neutralitate cu sistemul universal de securitate colectivă, conține date privind participarea contingentelor armate ale Republicii

Moldova la operațiunile realizate sub egida ONU în vederea menținerii păcii și securității în „zonele fierbinți”.

Participarea la un sistem colectiv de securitate, care, asemenea **sistemului de securitate al Națiunilor Unite, ar impune sancțiuni colective împotriva agresorilor și infractorilor de drept internațional, nu este în contradicție cu statutul de neutralitate**. Măsura în care un sistem sau altul de securitate sau alianță sunt contrare statutului de neutralitate trebuie evaluată în fiecare caz în parte, neexistând o interdicție general aplicabilă. Decizia se va baza în principal pe răspunsul la întrebarea dacă participarea la sistemul de apărare regională va proteja țara și populația mai eficient decât neparticiparea?

Concluzie.

Calitatea de stat neutru, instituită constituțional în Republica Moldova, **poate fi privită drept obstacol tradițional indirect și nereglementat prin prisma a două elemente inadecvate politic** pentru stat:

1. **Diminuarea forțelor militare naționale**. Aceste acțiuni au fost exercitate de multiple guvernări fiind în corespundere cu conceptul unor persoane și partide politice, ce considerau că statul neutru nu trebuie să dispună de forțe militare.

2. **Obstacol pentru aderarea la UE**. Această constatare este cunoscută de comunitatea internațională drept urmare a tradiției europene, conform căreia unele state inițial decideau posibilitatea de aderare la blocul politico-militar NATO pentru a încuraja statele membre acceptarea în UE.

În prezent însă, exemplul Suediei și Finlandei, care sunt state neutre ne-au demonstrat în 2023 că calitatea de stat neutru nu este obstacol pentru aderare la NATO. Statele nominalizate depistând în vecinătate pericolul invaziei Rusiei au manifestat voința și au dobândit acordul celorlalte 30 state de aderare.

Calitatea de stat neutru și stat membru al UE, dar fără calitatea de stat membru NATO o dețin din 4 state numai două: Austria și Malta. Circumstanțele de drept internațional expuse permit Republicii Moldova să devină stat membru al

UE, de rând cu Malta și Austria. Totodată, este necesar de menționat că Cipru și Irlanda, care nu sunt state neutre, nu sunt state membre ale NATO, dar sunt state membre al Uniunii Europene [16].

Republica Moldova nu este într-o situație identică cu cea a Ucrainei, cu care în procesul de aderare la UE deținem același statut. Statutul diferit rezultă din două considerente: statul vecin nu a proclamat nici constituțional și nici tradițional calitatea de stat neutru; Ucraina se află, din păcate, în stare de război cu statul vecin – Rusia, care depune eforturi militare considerabile pentru a o cotropi, apărându-și suveranitatea, independența și poporul de trupele militare ale Rusiei.

Înțelegerea corectă a statutului de neutralitate a Republica Moldova este foarte importantă nu numai pentru juriști-constituționaliști, politicieni, ci și pentru orice cetățean. Amenințările unora că Hotărârea Curții Constituționale supusă analizei în prezentul studiu poate servi drept cale ușoară de aderare la un bloc militar sau înarmarea substanțială a Republicii Moldova poate constitui o încercare de a compromite un act al celei mai înalte autorități naționale. Actul acesta este compromițător atât unor forțe politice naționale, cât și unor state străine, deoarece Armata a 14-a a Rusiei a fost recunoscută drept „trupele sale de ocupație din estul țării”. Mai mult ca atât, prin acest act s-a constatat că în urma acestor acțiuni s-a „consolidat prezența militară în partea transnistreană a Republicii Moldova”, ceea ce „constituie o încălcare a prevederilor constituționale referitoare la independența, suveranitatea, integritatea teritorială și neutralitatea permanentă a Republicii Moldova, precum și a dreptului internațional” [5].

Argumentând niște poziții diametral opuse, unii adepți politici, din păcate, nu numai că nu citesc Hotărârea expusă a Curții Constituționale, dar nici Constituția. Ultima concluzie rezultă din faptul că aceste persoane, afirmând că prin această hotărâre se încearcă ca Republica Moldova să adere mai liber la blocul NATO „uită” sau nu cunosc conținutul art. 142 din Constituție, conform căruia „Dispozițiile privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și

cele referitoare la **neutralitatea permanentă a statului, pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majorității cetățenilor înscriși în listele electorale**.” [4] Norma citată, spre atenția acestor „comentatori” negativi, nu permite aderarea Republicii Moldova la un bloc militar decât în baza unei revizuiri a Constituției în baza unui referendum cu toți alegătorii. În cadrul acestui referendum **pentru excluderea articolului 11 din Constituție trebuie să voteze nu mai puțin de 1.649.273 de alegători**.

Ultima cifră rezultă din datele Comisiei Electorale Centrale: „Numărul total de alegători înscriși în Registrul de Stat al Alegătorilor, la data de 5 iunie 2023, este de **3 298 545**”. Spre „liniștea” acestor „apărători” la alegerile din 5 noiembrie 2023 au participat „circa 1 mln 150 mii votanți” [12], iar la precedentele alegeri parlamentare din 2021 – 1 480 965 alegători [10]; prezidențiale din 2020 – 1 368 516 alegători [11]; parlamentare din 2019 – 1 649 402; parlamentare din 2014 – 1 457 220. Cifrele expuse ne demonstrează că la nivel practic poate deveni imposibil de dobândit votul „Pro” din partea a 1.649.273 de alegători, cifră imposibil de dobândit pentru participare la alegeri, iar cea „**Pro-revizuire** a caracterului suveran, independent și unitar al statului, precum și cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului” în număr de 1.649.273 devine mai precis imposibil.

Participarea la referendum a 1.649.273 de alegători nu ne permite să afirmăm că „pro” vor vota toți 100%, dar din cifrele colectate al precedentelor scrutine electorale în Republica Moldova nu au participat la alegeri un așa număr de alegători, cei mai mulți participând la alegerile prezidențiale din 1996, când în turul II au participat la votare – 1 748 139 [14].

Bibliografie

1. LAZARI Constantin „Neutralitatea. unele aspecte ale neutralităţii Republicii Moldova” Chișinău: Relaţii Internaţionale. Plus, nr.1/2015, p. 162-181.

2. MUNTEANU Igor „Curtea Constituţională a încercat să împace capra cu varza și să găsească o soluţie solomonică” Disponibil: https://moldova. europalibera. org/a/curtea-constitutionala-neutralitatea-moldovei-igor-munteanu-interviu/ 28466119.html.

3. ALEXE Dan *”«Neutralitatea» în Europa: un concept tot mai mult pus la încercare de războiul din Ucraina”* 27 ianuarie, 2023. Disponibil: https://moldova.europalibera.org/a/neutralitatea-%C3%AEn-europa-un-concept-tot-mai-mult-pus-la-%C3%AEncercare-de-r%C4%83zboiul-din-ucraina/32242561.html.

4. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. Publicată: 29-03-2016 în Monitorul Oficial Nr. 78 art. 140. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/ getResults?doc_id=136130&lang=ro#.

5. Hotărârea Curții Constituționale nr.14 din 2 mai 2017 privind interpretarea articolului 11 din Constituție (neutralitatea permanentă) (Sesizarea nr. 37b/2014). Publicată: 02-06-2017 în Monitorul Oficial nr. 171-180 art. 63. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=99297&lang=ro.

6. DORUL Olga, ZAHARIA Virginia, ROŞCA Valentin Drept internaţional umanitar. Ghid metodic. Chișinău 2011. Disponibil: https://moodle.usm.md/pluginfile.php/255378/mod_resource/content/1/ghid%20metodic_DIUmanitar%20Dorul%2C%20Zaharia%2C%20Rosca.pdf.

7. Constituția Republicii Moldova: comentariu/ coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Țurcanu – Ch.: Arc, 2012 (Tipogr. „Europress“). – 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0. (Nicolae OSMOCHESCU (art. 3, 4, 8, 11, 17-19, 37, 38, 86)

8. The Constitution is not a suicide pact. Disponibil: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Constitution_is_not_a_suicide_pact.

9. Pagina oficială – Comisia Electorală Centrală a Republicii Moldova. Disponibil: https://a.cec.md/ro/numarul-total-de-alegatori-inscrisi-in-registrul-de-stat-2781_106538.html.

10. Alegerile parlamentare din 2021 în Republica Moldova. Disponibil: https://alegeri.md/w/Alegerile_parlamentare_din_2021_%C3%AEn_Republica_Moldova.

11. Rezultatele alegerilor prezidențiale din 2020. Disponibil: https://alegeri.md/ w/Rezultatele_alegerilor_preziden%C8%9Biale_din_2020.

12. Pagina oficială – Comisia Electorală Centrală a Republicii Moldova. Disponibil: https://a.cec.md/ro/rezultatele-preliminare-arata-ca-la-alegerile-locale-generale-din-2781_107963.html.

13. FRUNTAŞU Iulian Retragerea trupelor ruse din Moldova în contextul Tratatului FACE adaptat: percepţii, interese şi natura schimbătoare a securităţii europene. Chișinău: 16 ianuarie 2005. Disponibil: http://www.e-democracy.md/monitoring/politics/comments/200501182/#footnote.

14. Alegerile prezidențiale din 1996 în Republica Moldova. Disponibil: https://alegeri.md/w/Alegerile_preziden%C8%9Biale_din_1996_%C3%AEn_Republica_Moldova.

15. NATO member countries. Last updated: 08 Jun. 2023. Disponibil: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52044.htm#finland.

16. NATO Secretary General discusses Sweden’s accession, support to Ukraine with President of Hungary. Last updated: 08 Nov. 2023. Disponibil: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_219784.htm?selectedLocale=en.

※※※※※